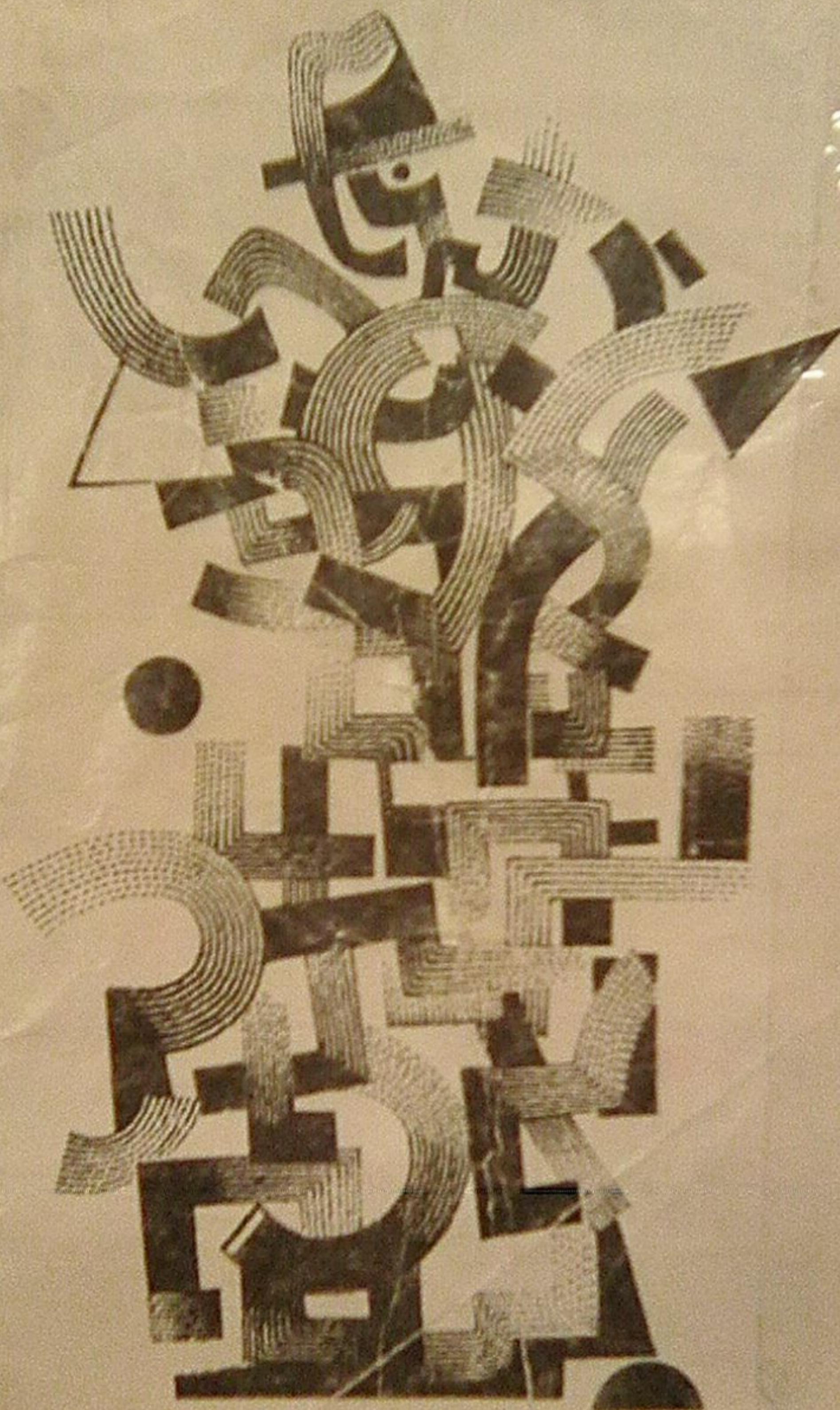

VLAUDIMIRAS NABOKOVAS

LAISKAS RUSIJON

VLADIMIRAS NABOKOVAS

LAIŠKAS RUSIJON

Išvertė Rita V. Cibulskaitė

TAURA

jau neatitaisomai žinojau, kur esu. Deja! tai buvo ne ta Rusija, išlikusi mano atminty, o tikroji, šiandieninė, man jau užginta, užsieniniu kostiumu stovėjo abejingame spalio nakties sniege kažkur prie Moikos arba Fontankos, o gal prie Apvedamojo kanalo, – ir reikėjo kažką daryti, kažkur citi, bėgti, pašelusiai ginti trapią, netcisėtą savo gyvybę. Ak, kaip dažnai sapne man tekdavo patirti kažką panašaus, bet dabar tai buvo tikrovė, viskas buvo tikra, – ir oras, pribiręs sniego kruopelių, ir dar neužšalęs kanalas, ir žuvų sodelis, ir tie ypatingi tamsūs ir geltoni langų kvadratai. Priešais manę iš ruko išniro žmogus kailine kepure, nešdamas po pažastimi portfelį, ir nustebės dirstelėjo į manę, o paskui pračjės dar atsigręžė. Aš lukterėjau, kol jis išnyko, ir tuomet pradėjau baisiai greit trauktii viską, ką turėjau kišenėst, – dokumentus, sesers laišką iš Paryžiaus, penkis žmatus frankų, nosinę, papirosus, – ir plėštyti, mesi į ssięgą, trypti, bet norint galutinai atsikratyti visų emigranto žvynų, būtų reikėjė nusiplėsti ir sunaikinti rūbus, baltinius, alyvinę, viską – likti idealiai nuogam, ir nors visas ir taip virpėjau iš graudulio ir šalčio, padariau, ką galėjau.

Bet gana. Nepasakosiu, nei kaip mane sulaikė, nei apie vėlesnius išbandymus. Užteks pasakyti, kiek vargo ir kantrybės man atsiėjo, kol pavyko išvažiuoti atgal į užsienį, ir nuo to laiko aš prisižadėjau nebevykdyti niekieno beprotiškų pavedimų.

Paryžius, 1938 m.

TERRA INCOGNITA

Krioklio kriokimas darėsi vis duslesnis ir duslesnis, – pagaliau visai nutilo, – ir šit mes pasistumėjome tollyn į negyvenamą, miškingą, dar niekieno neįstirtą vietovę, ėjome, ējome seniai, – priešyje Gregsonas ir aš, už mūsų, vorele, aštuoni vietinių

nešikai, o visiems iš paskos – zyžiantis prič kiekvienu kelio sprindį Kukas. Aš žinojau, kad Gregsonas jį užverbavo, pažiūtamo medžiotojo patartas: Kukas tikino esąs pasiruošęs visakam, kad tik nereiktų vargti Zonrakyje, kur pusmetį visi verda "vongą", o antrajį pusmetį "vongą" geria, tačiau liko neaiška, – arba aš jau daug ką pradėjau užmiršti, kol mes ējome, ējome, – kas jis, tas Kukas (galbūt pabégęs jūreivis).

Gregsonas žingsniavo greta manęs, padžiūvęs. „gablauzdis, kaulėtais nuogais keliais. Jis tarsi vėliavą nešė žalią rezgtelę, užmautą ant ilgo koto. Nešikai, parinkti taip pat Zonrakyje, augalotį, žvilgantys, rudaodžiai badoniečiai, tankiai gaurais, kobaltu išsidekoravę tarpuakius, ējo lengvais ir vienodais žingsniais. Užpakaly visų, rausvaplaukis ir paburkės, atvibusia lūpa, dūlino Kukas, susikišęs rankas į kišenes, r'ekuo neapkrautas. Kaip per miglą prisiminiau, kad ekspedicijos pradžioje jis daug plepėjo ir niūriai juokavo, savo elgsena, – kur ižūumas maišési su padlaižiavimu, – panašus į Šekspyro dramų juokdarį, tačiau greitai atlyžo, susiraukė, apleido savo pareigas, prie kurių, be kita ko, priklausė ir versti, nes Gregsonas dar menkai suprato badoniečių šnekta.

Varginanti kaitra, aksominė kaitra. Troškiai kvepėjo perlmutriniai, į muilo burbulų kerus panašūs *Valeria minifolia* žiedynai, persidriekę per išdžiūvusią, siurą upės vagą, kuria mes šlamédami žingsniavome. Raudonmedžiai, juodalapės lilijos raizgėsi virš mūsų galvų, sudarydamos tunelį, kurį šen bei ten perskrosdavo blankus spindulys: viršuje, augmenijos tankmę, tarp kažkokiu ryškių nukarusių raitinių ir įmantrių, keistų raizginių, pliauskéjo ir siautėjo beveik žilos beždžionytės ir lyg bengališkas žiburyš ūmékščiojo paukštis – kometa, plyšaujantis veriamu balseliu. Aš sakiau sau, kad galvą išvargino ilgas čiūmas, karštis, margumas ir miško erzelaviimas, bet slapčiomis žinojau, kad susirgau, įtariau, jog tai karštinė, – tačiau nuspren-džiau savo buklę nuslepti nuo Gregsono ir vaizdavau esąs žvalus, netgi linksmas, kai ištiko nelaimę.

"Aš kaltas, – taré Gregsonas, – be reikalo su juo prasidėjau".
Mes buvome dabar vieni. Kukas ir visi aštuoni čiabuviai, – su

palapine, sudedama valtimi, atsargomis, kolekcionis, – pamėtė mus, tykiai pradingo, kol mes plušome brūzgynuose, rinkdami nuostabiausius vabzdžius. Regis, mes bandėme pasivytį bėglius, – aš nelabai atsimenu, – šiaip ar taip, mums tai nepavyko. Reikėjo nuspręsti, ar grįsime į Zonrakį, ar keliausime numatytu maršrutu per dar neištirtą vietovę iki Gurano kalvų. Nežinomybė gavo viršų. Mes iškeliajome pirmyn, – aš, jau drebėdamas, apsvaigintas chinino, tačiau vis vien rinkdamas bevardžius augalus, ir Gregsonas, visiškai suvokiantis mūsų padėties pavojingumą ir vis dėlto kaip ir pirma godžiai gaudantis peteliškes bei muses.

Ir štai, nespėjome nueiti né pusės mylios, kai netikėtai mus pasivijo Kukas, – jo marškiniai buvo perplyšę, – atrodė, kad jis pats tyčia juos perplėšė, – jis švargždė, duso. Gregsonas, netardamas né žodžio, išsiėmė revolverį ir ketino nušauti nevidoną, bet šis, šliaužiodamas jam po kojų ir abiem rankomis dangstydamas viršugalvį, ėmė prisiekinėti, jog čiabuviai nusivedę jį jėga ir norėję suvalgyti, – melas, badoniečiai ne žmogédros. Manau, kad jis nesunkiai įkalbėjo juos, kvailus ir baikščius, nutraukti įtartiną kelionę, tačiau nepagalvojo, kad nesuspės paskui galingą jų žingsnį ir, beviltiškai atsilikęs, grįžo. Dėl jo kaltės dingo neįkainojamos kolekcijos. Jį reikėjo užmušti. Tačiau Gregsonas įsikišo revolverį atgal, ir mes patraukėme toliau, o paskui mus – sunkiai dvėsuodamas, klupinėdamas Kukas.

Miškas po truputį retėjo. Mane kankino keistos haliucinacijos. Aš žvelgiau į neregėtų medžių kamienus, kai kurie jų buvo apsiviję storomis kuno spalvos gyvatėmis, ir staiga tarsi pro pirštus man pasivaideno tarp kamienų prasivėrusi veidrodinė spinta su miglotais atspindžiais, bet aš pasipurčiau, žvilgtelčiau įdėmiau ir pasirodė, jog tai švysčioja akreanos, – garbiniuoti krūmai su didelėmis uogomis, panašiomis į blizgančias slyvas. Po kurio laiko medžiai visai prasiskyrė ir prieš mus išaugo aklina mėlyna dangaus siena. Mes atsidūrėme stataus šlaito viršunėje. Apačioje dumblavosi ir garavo milžiniška pelkė ir toli už jos matėsi virpanti neryški šviesiai violetinių kalvų virti-

né.
"Prisiekiu Dievu, mes privalome grįžti! – kone raudodamas ištarė Kukas. – Prisiekiu Dievu, mes prapulsime šioje klampy-
nėje, o namuose – septynios dukterys ir šuo. Grįžkime, mes
žinome kelią atgal..."

Jis grąžė rankas, storu veidu su rusvais antakių trikampiais žiaugė prakaitas. "Atgal, eime atgal, – kartojो jis. – Jūs užtektinai prigaudėte musių. Grįžkime!"

Mudu su Gregsonu ēmėme leistis akmeniuotu šlaitu. Kukas liko stovėti viršuje – maža balta figūrėlė sodriai žalio miško fone, – bet ūmai sumosavo rankomis, šūktelėjo, pasileido žonu žemyn paskui mus.

Šlaitas tarsi pasmailėjo, sudarydamas akmeninj gubrį, kurio ilgas kyšulys driekėsi gilyn į blyksinčias pro garus klampynes. Vidudienio dangus, dabar jau be lapų uždangos, slégé mus akinančia tamsa, – taip, akinančia tamsa, kitaip nepasakysi. Aš stengiausi nepakelti akių, – tačiau šiame danguje, ant pačios regėjimo lauko ribos, neatsilikdami nuo manęs, plauké balzganai lyg tinkuoti šešeliai, lipdytiniai lankai ir rozetės, kokiais Europoje puošiamos lubos, – bet vos tik pažvelgdavau į juos tiesiai, jie išnykdavo, akimirksniu kažkur prasmegdavo, – ir vėl vienoda sodria melyne griaudėdavo tropinis dangus. Mes dar tebečjome akmeniuotu iškyšuliu, bet jis vis siaurėjo, išduodamas mus. Aplinkui augo auksiniai pelkių meldai, panašūs į milijoną apnuogintų, saulėje žybsinčių kardų. Šen bei ten tvyks- telėdavo pailgi ežeriūkšciai, virš jų kabajo juodi mašalų debesys. Antai pūkuota išversta lūpa, tarsi ištepta kiaušinio tryniu, palinko prie manęs didelę pelkių gélę, giminininga orchidėjoms. Gregsonas mostagavo tinkleliu, tarpais iki šakumo prasmegda- mas brokatinėje pliuorzoje, ir milžiniškas drugelis, plestelėjės atlasiniu sparnu, nuplaukdavo nuo jo per meldus ten, kur pro balzganą garą raibuliavimą tarsi lango užuolaidos kabajo ruko klostės. Nercikia, nereikia, – aš sukau akis į šalį, čjau tollyn paskui Gregsoną, tai per akmenis, tai per šnypščiančią ir žiug- sinčią dirvą. Mane krėtė šaltis, nors buvo karšta lyg šiltnamyje. Aš nuspėjau, jog tuož visai nebeteksiu jėgų, jog pro dangų ir

auksinius meldus persišviečiantys beprotiški piešiniai ir relieturai visai užvaldys mano sąmonę. Man kartais atrodydavo, kad Gregsonas ir Kukas darosi perregimi ir kad pro juos matyti popieriniai apmušalai, išmarginti amžinai besikartojančiais meldų pavidalo raštais. Aš stengiausi save perveikti, varčiau akis ir slinkau į priekį. Kukas jau šliaužė keturpėsčias, rėkė ir stvarstė Gregsoną už kojų, bet šis jį nupurtydavo ir keliaudavo toliau. Aš žvelgiau į Gregsoną, į jo ryžtingą profilį, – ir apimtas siaubo jutau, kad pamirštu, kas jis toks ir kodėl mudu drauge.

Tuo tarpu mes nugrimzdavome vis dažniau, vis giliau, klampynės siurbė mus, negalėdamos įsiurbti, mes rangydavomės ir išsprūsdavome. Kukas krisdavo ir šliauždavo, sukandžiotas, ištinęs, šlapias, – ir, Dieve mano, kaip jis suspigdavo, kai mus imdavo vytis, išsitiesdamos ir stangriai lyg spyruoklės lėkdamos sieksnį po sieksnio, mažos šlykščios ryškiai žalios hidrotinės gyvačiukės, kurias primasino mūsų prakaitas. Mane daug labiau gąsdino kas kita: mano kairėje, – visados kažkodėl kairėje, – kartkartėmis virtuliuodamas tarp atsikartojančių meldų iš pelkės išlišdavo lyg koks didelis krėslas, o iš tikrujų – keista, nepaslanki, pilka amfibija, kurios pavadinimo Gregsonas ne norėjo man pasakyti.

"Poilsis, – ištarė jis netikėtai, – poilsis". Mes stebuklu išsikeriojome į plokščią akmeningą salelę, iš visų pusų apželusių pelkių augalais. Gregsonas nusiėmė kuprinę ir išdalino mums čiabuvių paplotėlius, kvepiančius ipekakuana, ir po tuziną akreano vaisių. Kaip aš norėjau gerti, kaip stigo tų prastų, aitrių akreano sulčių...

"Žiūrėk, kaip keista, – kreipėsi į mane Gregsonas, tačiau ne angliskai, o kažkokia kita kalba, kad nesuprastų Kukas. – Mums reikia nusigauti iki kalvų, tačiau keista, – nejaugi tos kalvos buvo miražai, – žiūrėk, jų dabar nebesimato".

Aš pasikėliau nuo pagalvės, alkūnėmis pasirėmiau į minčių akmens paviršių, – taip, tiesa, kalvų nebebuvo, – virš pelkes virpuliavo garai... Ir antai vėl viskas aplinkui ėmė dviprasmiškai blykčioti, aš atsilošiau ir tyliai Gregsonui pasakiau: "Tu veikiausiai nematai, kažkas visą laiką vis nori išryškėti..." "Apie ką tu?"

– paklausė Gregsonas.

Aš susigriebiau, kad kalbu nesąmones, ir nutilau. Galva svai-
go, ausyse dūzgė. Gregsonas, priklaupęs ant vieno kelio, rau-
gėsi kuprinėje, tačiau vaistų tenai nebuvo, o mano atsargos
pasibaigė. Kukas sėdėjo netardamas né žodžio, niūriai kneben-
damas akmenį. Perplėsta, nukarusi marškinį rankovė apnuo-
gino jo dilbį ir keistą tatuiruotę: briaunota stiklinė ir tvaskantis
šaukšteliš, – labai gerai atlikta.

"Valjeras serga, pas tave turėtų būti kapsulės", – kreipėsi į jį
Gregsonas. Aš, tiesa, žodžių negirdėjau, bet nuspėjau bendrą
pokalbio prasmę; įsiklausius, šneka darësi absurdiška ir kažko-
kia sferinė.

Kukas létai atsigrežė ir blizganti tatuiruotė nuslydo nuo odos
į šali, pakibo ore ir nuplaukė, o mano išsigandęs žvilgsnis ją
vijosi, tačiau ji susiliejo su pelkių garais ir tik blykstelėjo man
nusisukant.

"Ir gerai, – sumurmėjo Kukas. – Tegu .. Mudu irgi – tegu.."

Jis per pastarąsias minutes, tai yra veikiausiai nuo to laiko,
kada mes įsikūrėme akmeningoje salelėje, tapo lyg ir didesnis,
išsipūtė, ėmė skleisti kažkokį pasityčiojimą ir pavoju. Grezsonas
nusiémė šalmą, nešvaria nosine nusišluostė kaktą, – virš
antakių oranžinę, o aukšciau baltą, – vėl užsidėjo šalmą, –
pasilenkė prie manęs ir pasakė: "Susiumk, aš prašau tavęs" (ar
pan.). "Mes mėginsime keliauti pirmyn. Garai jas slepia,
bet jos tenai... Aš esu tikras, kad maždaug pusę pelkés jau
perėjome" (visa tai labai apytikriai).

"Žmogžudys", – pusbalsiu ištarė Kukas. Tatuiruotė vėl atsi-
dūrė ant jo dilbio, – beje, ne visa stiklinė, o vienas šonas, kita
dalis nebetalpo ir atsispindėdama virpėjo tuštumoje. "Žmogžu-
dys, – patenkintas pakartojo Kukas ir pakélé karščiuojančias
akis. – Aš sakiau, kad mes čionai įstrigsimė. Juodas šuo apsiédė
gaišenos. Mi-re-fa-sol".

"Jis juokdarys, – tyliai paaiškinau Gregsonui. – Juokdarys iš
Šekspyro".

"Šu-žu-žu, – atsakė Gregsonas, – šu-žu-žuo-žuo-žuo..." "Tu
girdi, – ēmė šaukti jis man ausin, – reikia stotis. Reikia judėti.

pirmyn..."

Akmuo buvo baltas ir minkštasis lyg guolis. Aš pasikėliau, bet tuo pat vėl nukritau ant pagalvės.

"Teks jį nešti, - iš toli atskrido Gregsono balsas. - Padėk..."

"Na, žinote, neišdegs, - atsakė Kukas (ar man taip pasirodė), - neišdegs. Siulau patinaudoti jo mësa, kol jis neišdžiavo. Fa-sol-mi-re".

"Jis susirgo, jis irgi susirgo, - šūktelėjau aš. - Tu čia su dviem pamisėliais. Eik vienas. Tu nucisi, - eik..."

"Taip mes jį ir paleisim", - prašneko Kukas.

Tuo tarpu kliedesio regėjimai, naudodamiesi visuotiniu sąmyčiu, tyliai ir tvirtai grjžo į savo vietas. Danguje driekėsi ir kryžiaus mäglotų lubų linijos. Iš pelkés kilo, tarsi ramstomas iš apačios, didelis krėslas. Po rūką skraidė kažkokie žerintys paukščiai ir tūpdamai akimirkniu pavirsavo: šis - į medinį lovą bumbulą, anas - į grafinią. Sukaupianu visą savo valią ir išėmiai pažvelges nuvijau šalin tas pavojingas nesąmones. Virš meldų skraidė tikri paukščiai ilgomis uogninėmis uodegomis. Girdėjosi valndžių dūzgimas. Gregsonas gynėsi nuo margos musės ir kartu stengėsi išsiaiškinti, kokiai rūšiai jį priklauso. Galų gale jis neįstvėrė ir pagavo ją linkleliu. Jo judesiai nuostabiai keitėsi, lyg juos būtų kas maišęs, aš jį mačiau iškart įvairiomis pozomis, jis nukeldavo save nuo savęs, lyg būtų sudarytas iš daugybės stiklinių Gregsonų, kurių kontūrai nesutapo, - bet šit jis vėl susiglaudino, tvirtai atsistojo, papurtė Kuką už peties.

"Tu man padėsi jį nelti, - aiškiai pasakė Gregsonas. - Jei tu nebūtum išdavikas, mes nebūtume atsidūrė tokioje padėtyje".

Kukas tylėjo, pamažu rausdamas.

"Žiurėk, Kukai, - bus blogai, - taré Gregsonas. - Aš tau sakau paskutinį kartą..."

Iš čia atsikiko tai, kas seniai brendo. Kukas lyg jautis įbedė galvą Gregsonui į pilvą, abu parkrito. Gregsonas spėjo išsi-
trauktį revolverį, bet Kukui pavyko išmušti revolverį jam iš rankos, - tada jie apsikabino ir griausmingai alsuodami ėmė raičiotis. Aš bejegiskai žiurėjau į juos. Plati Kuko nugara ištempdavo, pro marškinius persilviesdavo slanksteliai, bet stai-

ga vietoj nugaros pasirodydavo jo koja su mėlyna gysla išilgai rudos blauzdos, ir iš viršaus užvirsdavo Gregsonas, jo šalmas nulékė ir nusirito, virtuliuodamas lyg perpjautas didžiulis kartono kiaušinis. Iš kažkur, iš kūno labirintų, išvingiavo Kuko pirštai, jie laikė sugniaužę surūdijusį, tačiau aštrą peili, peilis įsmigo Gregsonui į nugara, tarsi į molį, bet Gregsonas tik gargtelėjo, ir abu kelis kartus persivertė, o kai vėl pasirodė mano draugo nugara, ten stirksojo peilio kotas ir viršutinė ašmenų dalis, o pats jis įsikibo į storą Kuko kaklą ir ēmė smaugti, net traškėjo, o Kukas mataravo kojomis... Jie paskutinį kartą persivertė, ir bebuvo matyti jau tik ketvirtis ašmenų, – ne, penktadalis, – ne, ir tiek nebesimatė; peilis visas susmigo. Gregsonas apmirė, užvirtęs ant Kuko, šis taip pat nutilo.

Aš žiūréjau ir kažkodėl galvojau (liguista jausmų migla...), kad visa tai nekaltas žaidimas, kad jie tučtuojau atsistos ir atsikvapstę taikingai nuneš mane per klampynes į mėlynas vėsiams kalvas, į pavėsi, kur čiurlena vanduo. Tačiau netikėtai, šioje paskutinėje mirtinos ligos tarpstotėje, – nes aš žinojau, kad po kelių minučių mirsiu, – tai va, tomis paskutinėmis minutėmis mano sąmonė praskaidrėjo, – aš supratau, jog visa, kas dedasi aplink mane, visai ne įjaudrintos vaizduotės žaismas, ne kliedesio šydas, pro kurį lyg nemalonus atšvaitas prasimuša tikras gyvenimas tolimoje Europos sostinėje, – apmušalai, krėslas, limonado stiklinė, – aš suvokiau, kad įkyrus kambarys-falsifikacija, nes viskas, kas slypi anapus, geriausiu atveju tėra falsifikacija, greitomis nulipdyta gyvenimo iliuzija, mebliuoti nebūties kambariai. Aš supratau, kad tikras yra antai šis įstabus ir baisus tropikų dangus, tie blizgūs meldų kardai, tie garai viršum jų, ir storai lūpės gėlės, besiglaudžiančios prie plokščios salelės, kur šalia manęs guli du susikibę lavonai. Ir tai supratęs, aš radau savyje jėgų prišliaužti prie jų, ištraukti peili iš nugaros Gregsonui, savo vadui ir draugui. Jis buvo miręs, jis buvo visiškai jau miręs, o indeliai jo kišenėse – sudaužytí, sutraiškyti. Mirę ir Kukas, jam iš burnos išlindo pamėlės lyg rašalas liežuvis. Aš atgniaužiau Gregsono pirštus ir apsipildamas prakaitu apverčiau jo kūną, – lūpos pravertos ir kruvinos, veidas jau

paastrėjusiais bruožais iš pažiūros atrodė prastai nuskustas, tarp vokų švietė melsvi akių baltymai. Paskutinį kartą aš mačiau visa tai aiškiai, savo akimis, su realybės antspaudu, mačiau jų nubrozdintus kelius, besisukiojančias virš jų spalvotas muses, tų musių pateles, jau besitaikančias dėti kiaušinius. Negabiai darbuodamasis nusilpusiomis rankomis, aš išsiėmiau iš marškinėlių kišenėlės storą užrašų knygutę, – bet man pasidarė silpna, atsisėdau, nunarinau galvą... ir vis dėlto įveikiau šį nekantry mirtiną rūką ir apsidairiau. Mėlynė, kaitra, vienatvė, – ir kaip man pagailo Gregsono, kuris niekuomet nebegriž namo, – aš netgi prisiminiau jo žmoną ir seną vireją, ir papūgas, ir dar daug ką... o paskui pagalvojau apie mūsų atradimus, apie vertingus radinius, apie retus, dar neaprašytus augalus ir gyvius, kurių mes jau niekaip nepavadinsime. Aš buvau vienas. Rūškianiau žybsėjo meldai, blyškiau liepsnojo dangus. Aš pasekiau akimis žavingą vabalėlį, kuris ropojo akmeniu, tačiau jau neturėjau jėgų jam pagauti. Viskas aplinkui bluko, ryškėjo mirties dekoracijos, – tikrenybiški baldai ir keturios sienos. Paskutiniu judesiui pamėginau atsiversti sudrékusią nuo prakaito knygelę, – deja, ji išslydo man iš rankų, aš pagrabinėjau antklodę, – tačiau jos jau nebuvovo.

L. I. ŠIGAJEVO ATMINIMUI

Mirė Leonidas Ivanovičius Šigajevas... Iprastinis nekrologo daugtaškis turbut reiškia galupiščiais ištipenuisių žodžių pėdsakus – pripéдавo ant marmuro – pagarbai, vorele... Tačiau aš noriu sudrumsti šią kapų tylą. Prašom man leistī... Tik keletą pakrikų, chaotiškų, iš esmės neprasytų... Tačiau vis tiek. Mudu susipažinome prieš vienuolika metų, tie metai man buvo siaubingi. Aš tikrų tikriausiai žlugau. Įsivaizduokite sau jauną, dar labai jauną... bejėgi, vienišą, amžinai karščiuojančią siela –